

Біографічний метод як оцінка освітнього потенціалу

В. В. Сагуйченко

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти», м. Дніпро, Україна
Corresponding author. E-mail: valentina.sag@ukr.net

Paper received 08.02.19; Accepted for publication 16.02.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-192VII32-07>

Анотація. Автор статті обґрунтовує важливість застосування біографічного методу дослідження в філософії освіти, що дали допомогає якісному практичному підбору науково-практичних працівників в освітніх інституціях. У дослідженні дається визначення біографічному методу у дослідженні післядипломної педагогічної освіти як методу дослідження особистості педагогічного працівника, специфіки педагогічних колективів навчальних закладів, інститутів післядипломної педагогічної освіти, що базується на аналізі їх професійної діяльності та індивідуальних особистих біографій.

Ключові слова: філософія освіти, освітні інституції, неперервна освіта, біографічний метод.

Вступ. В умовах зростання конкуренції на ринку праці, яка останнім часом значно посилюється, виникає необхідність якісного підбору науково-педагогічних працівників в освітніх закладах. Для керівників освітніх інституцій всіх рівнів першочерговим завданням залишається пошук перспективних науково-педагогічних працівників, незважаючи на існуючі конкурсні заповнення вакансій. Певною допомогою має стати біографічний метод як інструмент оцінки потенціалу майбутнього працівника, де важливу роль відіграють самооцінка та оцінка його діяльності, про що йдеться у дослідженні Рудневої Є. [4, с. 19]. Важливим є здатність до постійної неперервної освіти у всіх її модифікаціях: як за формальними, так і неформальними формами, про що йдеться у дослідженні [13].

Актуальність дослідження. Біографічний метод дослідження рідко використовується у філософії освіти, найчастіше він застосовується у соціологічних та історичних науках, але він дозволяє отримати таку інформацію в галузі післядипломної педагогічної освіти як складової освіти протягом усього життя, яка є недосконалою для інших відомих методів дослідження. Слід зазначити, що значний внесок до цього методу належить У. Томасу і Ф. Знанецькі, які першими застосували цей метод. Біографічний метод дослідження особистості був також предметом дослідження російського вченого М.А. Рибникова. Його дослідження близькі теоретичним ідеям Е. Гуссерля і Г.Г. Шпета. Треба згадати С.Л. Рубінштейна, в чийх роботах розвинуто тему життєвого шляху особистості. Сьогодні акмеологія допомагає вивчати завдяки біографічному методу найбільші досягнення у житті людини та шляхи цих досягнень (необхідно відмітити значний внесок А.А. Бодальова). Завдяки П.П. Блонському, ми будемо зупинятися на біогенетичних детермінантах розвитку особистості, на її здібності до саморозвитку, прагнень до соціальної адаптації. Головне, що підкреслюють дослідники, використовуючи біографічний метод: особистість ми повинні розглядати в процесі постійного удосконалення розвитку Але ні в якому разі як кінцевий результат. Український вчений В.С. Бондар про звернення до біографій як методу збору соціально значимої інформації говорить в контексті відображення певних історичних змін у соціальному житті. Характеризуючи біографічний метод як ревалентний метод дослідження, він акцентує увагу на процесі, що дозволяє вивчати цей процес у єдності соціальних і

особистих детермінант, підкреслюючи індивідуальні історії життя і історії суспільства, що дозволяє аналізувати суб'єктивну різноманітність зовнішньо схожих об'єктивних дій та вчинків [1].

Мета дослідження. Отже, в дослідженні системи післядипломної педагогічної освіти окремі біографії педагогів і керівників загальноосвітніх навчальних закладів можна використовувати для реконструкції історії становлення і розвитку системи післядипломної педагогічної освіти, вивчити її вплив на становлення особистості педагога і керівника в умовах інформаційного суспільства, що важливо для з'ясування діяльності педагогів під час реформування освіти.

Виклад основного матеріалу. Біографічний метод у педагогічній антропології допомагає вивчити розвиток особистості у єдності та взаємодії з соціальною історією. Найбільш часто і плідно користувалися біографічним методом німецькі вчені, які відокремлюють різні аспекти освіти особистості впродовж життя, а саме: освітню політику і педагогічну перспективу. Характеризуючи політичну галузь німецькі філософи, акцентують на соціальній організації індивідуальної та групової роботи учнів, в нашому контексті можна говорити про педагогів та керівників загальноосвітніх навчальних закладів, враховуючи суттєві зміни в освітній сфері.

Аналізуючи педагогічну перспективу, вони пропонують обмежитися неформальною, інформаційною та позаінституційною освітою [6], акцентують увагу на історичних передумовах і змістовному аналізі різних підходів до освіти дорослих, пропонують розглядати актуальні проблеми організації освіти дорослих на різних рівнях. Біографічна перспектива в освіті дорослих виникає на основі загальної тенденції суттєвих соціально-політичних змін в суспільстві і постійного розвитку наукового знання. Інтерес до біографій в соціальних науках пов'язаний з новою оцінкою якісних методів в соціальних дослідженнях. Слід відмітити, що суб'єктивна інтерпретація кожною людиною конкретної дійсності стоїть в центрі дослідницького інтересу. Історія біографічного методу в соціальних науках внутрішньо пов'язана з історією якісної парадигми дослідження. З 20-х років двадцятого століття якісна парадигма розвивалася в соціологічних науках (ці дослідження нам відомі як Школа Чикаго), з роками з'являються і домінують інші, вже кількісно орієнтовані моделі дослідження. А з 70-х років. минулого століття біографічний метод стає важливою технікою

якісного дослідження. Німецькі вчені першими зрозуміли, що біографії людей можна застосовувати для реконструкції становлення та розвитку окремих явищ, організацій та інституцій. Цікаво простежити використання цього методу у післядипломній педагогічній освіті; важливо, що біографія педагогічних працівників демонструє соціальну обумовленість подій, освітніх цілей, завдань, концепцій, стратегій.

Важливо відзначити: біографічна перспектива в цих дослідженнях характеризується нарративом, контекстуальністю, інтерактивністю, і, що найбільш суттєво до нашого сьогодення, динамічністю. Нарратив допомагає зрозуміти суб'єктивний життєвий досвід людини-педагога, людини-керівника навчального закладу, який організовується у формі певної автобіографічної історії. Біографічна перспектива педагогів і керівників навчальних закладів орієнтована в першу чергу не на факти, а на оцінку їх значення для людини і нашого вітчизняного суспільства. Цей інтерпретативний елемент, а також нарративна структура досвіду утворюють ядро автобіографічного дискурсу. Біографічний підхід є також контекстуальним. В цьому аспекті педагога і керівники навчальних закладів активно конструюють свій життєвий досвід у формі певної історії, суттєвої та значимої для кожної конкретної особистості, зі своїми внутрішніми зв'язками і напруженістю. Говорячи про нарративний дискурс, важливо пам'ятати вказані події і ситуації у своєму конкретному контексті. Щодо контексту, то він охоплює як матеріальні, структурні і інституціональні умови існування педагога, так і його соціальний, культурний і особистісний життєвий світ. Можна відзначити: біографічний метод ідентифікує особистість, оскільки вона може усвідомлюватися і розумітися тільки у формі історії, разом з цим він націлений на те, щоб уявляти, як люди розуміють минулі події і свій власний досвід у структурі цілісного суттєвого явища або події, у нашому контексті в системі післядипломної педагогічної освіти. І головне: які наслідки ця цілісна картина дає для майбутніх дій: як кінцевий результат або, що більш суттєво, матеріали для стратегічного планування.

Контекстуальний елемент біографії найчастіше тісно пов'язаний з інтеракціоністським аспектом. Біографічний метод представляє, по суті, інтерактивний або діалогічний процес, при якому викладачі інститутів післядипломної педагогічної освіти, так і наші респонденти-педагоги продукують конкретні факти. При чому треба підкреслити: особистісна поведінка завжди здійснюється у взаємодії зі значимим контекстом (соціальним, культурним, матеріальним, інституціональним). Біографії детерміновані завжди подвійно: з одного боку, суб'єктивними обставинами, а з іншої - громадською реальністю. Громадський розвиток і суспільні процеси роблять вплив на досвід і дії педагога і керівника навчального закладу впродовж усієї життєвої історії. Тому біографічне дослідження займається не лише вивченням і інтерпретацією індивідуального досвіду, суб'єктивних станів і почуттів людини, але і аналізом суспільно-історичного розвитку, який також впливає на зміст індивідуальної свідомості [5, 6]. Динамічний елемент біографії акцентує увагу на розгляді часу і ідеї розвитку у біографічній перспективі. Актуальне мислення і поведінка людини

представляють лише миттєвий знімок з безперервного процесу інтерпретації сприйманої і переживаної дійсності [9].

Для нас суттєвим є широке поширення біографічних досліджень не лише в соціальних науках, але і в педагогіці. Дослідницькі підходи, орієнтовані на біографію, знаходять застосування у вивченні історії виховання і соціалізації, проблем дитинства і юнацтва, соціалізації у вищій школі, а також у сфері освіти дорослих, зокрема в післядипломній педагогічній освіті. Значення біографічних підходів в освіті дорослих полягає не лише в застосуванні біографічних методів в практичній освітній роботі, але і в теоретичному осмисленні процесу освіти і біографічних методів. Як приклад: Німеччина, де існують педагогічні біографічні дослідження, які об'єднують різні педагогічні дослідницькі проекти. З 1980 р. отримало розвиток біографічне дослідження в освіті дорослих. Його предметом, передусім, являється те, як біографії дорослих трансформуються і розвиваються завдяки освіті [6, 9]. При цьому підкреслюється, що взаємозв'язок біографії і життя дорослих є амбівалентний. Це належить до конститутивних ознак людської екзистенції в модерні. Для усіх соціальних прошарків їх біографія стає предметом саморефлексії. У соціальних науках цей процес позначається як «біографізування» [1]. Процес індивідуалізації призводить до того, що збільшується ступінь свободи індивідів, а також відповідальність за її використання. У сучасному житті дорослих йдеться не лише про незалежність індивідів від установ, а також про необхідність нової біографічної впевненості, безпеки, рівності. [1].

Становленню біографічної перспективи в післядипломній педагогічній освіті допомогло дослідження процесів соціалізації в соціології і життєвих періодів в психологічному напрямі. Обидві дослідницькі стратегії долають пануюче упередження, що дорослий є зрілою особою і відповідно більше не потребує подальшого вчення, розвитку, удосконалення. В протилежність цьому розумінню, використовувалося динамічне поняття буття дорослості, яке звільняло місце для нових можливостей у навчанні й необхідності освіти і в період дорослості, в період зрілості. У соціології соціалізація розуміється як процес, здійснюваний впродовж життя, який не завершується індивідуалізацією і акультурацією в юнацтві. Разом з професією педагога і керівника навчального закладу як центральною темою соціалізації дорослих осмислюється також досвід соціалізації дорослих в аспектах організації вільного часу, сімейних стосунків, виховання дітей.

Для розуміння процесів освіти дорослих було також актуальним введення концепту життєвого шляху як соціального інституту, який розглядається подвійно: з боку інституціональних програм, зразків, норм (життєвий шлях педагогічного працівника), а також як суб'єктивна конструкція (особистісна біографія). Основою для соціологічного вивчення дорослості послужив аналіз значення віку як величини виміру соціальних структур. Безпосереднім поштовхом таких досліджень були роботи соціологів, які займалися окремими віковими групами (юність, старість). У цих роботах вже відзначалося, що розгляд окремих фаз або груп розвитку потребує їх оцінки в цілісному

життєвому шляху (у загальній віковій структурі). Тому ставилося питання про значення окремих фаз (в тому числі і навчання) в житті людини і стосунків між ними [8]. Можна продовжити: і стосунків між людьми і системами, вивчення взаємовпливу. Важливий вклад у вивчення процесів соціалізації дорослих був зроблений завдяки роботам про обґрунтування законотвірності соціалізації дорослих на основі рольової теорії про зміни і стабільність в період дорослості у рамках теорії символічного інтераціоналізму, про зв'язок віку і соціальних структур. Крім того, отримали розвиток дослідження кризи середини життя, в яких відзначалося, що його основою є протиріччя між прагненнями, домаганнями, цілями і досягнутою реальністю, що загострюється у періоди нестабільного суспільства. У аспекті переходів, криз в період дорослості центральну роль грає концепт «критичних подій». З його допомогою тематизуються події (хвороби, укладення шлюбу, розлучення, смерть батьків і так далі) як типові для дорослих, які сприяють або перешкоджають їх розвитку [8]. І це теж важливо враховувати в індивідуальній роботі з педагогічними працівниками.

Для психологічних теорій розвитку, інтерес яких тривалий час був спрямований на психологію дитинства і юності, предметом дослідження стає дорослий, який характеризується, передусім, стабілізацією способу життя і розвитку. Також виникає інтерес до середньої дорослості, коли з'являється новий досвід, відбуваються зміни особистості. Цей період дорослості характеризується специфічними завданнями розвитку (роботи Е. Еріксона, Л. Кольберга). Нові дослідження періоду дорослості привели до диференціації його на ранній, середній і пізній періоди. У педагогічному аспекті найбільший інтерес представляють засадничі ідеї про здатність до вчення в період дорослості. Основою інтересу до періоду дорослості послужили дослідження, що розглядають психічний розвиток людини впродовж усього його життя (всєвіковий підхід). У поняття всєвікового розвитку включалися два сенси. По-перше, загальну ідею про те, що розвиток є властивістю усього людського життя. По-друге, що воно може включати процеси, що беруть початок не з моменту народження, а в пізніші періоди життя, що можна зв'язати з суттєвим переглядом власного життя. Таким чином, кожен період життя і професійної діяльності містить безліч можливостей і вимог, з якими стикається людина на своєму життєвому шляху [7]. Обидва підходи (психології розвитку і дослідження соціалізації) орієнтувалися на типізацію і класифікацію, тоді як особливе і індивідуальне в житті дорослих не розглядалося. Тому у зв'язку з процесами індивідуалізації і плюралізацією життєвих форм людського існування, які стають характерними для сучасного суспільства, виник інтерес до біографічного методу як способу подолання цього теоретичного і дослідницького дефіциту.

Кількість біографічних досліджень, що розглядають різні аспекти в освіті дорослих, нестримно росте. Усе різноманіття дослідницьких біографічних проєктів в освіті дорослих, здійснюваних останнім часом у Німеччині, можна розділити на наступні групи: обумовленість біографії дорослих інституціональною освітньою системою, біографічне історичне дослідження дорослих, біографічний метод і життєва істо-

рія в контексті неформальної освіти педагогів (самоосвіта), біографічне дослідження професії. Цікавим є формування біографічного знання в контексті освітніх установ. Від біографічного дослідження як способу аналізу життєвих історій і отримання знання ми будемо відрізняти формування біографічного знання в контексті освітніх установ. Ці дослідження акцентують увагу на процесі індивідуалізації педагогічного працівника і одночасно залежності його професійної біографії від соціальних інститутів суспільства. Особливий інтерес представляє зв'язок біографії і освіти педагогів, тобто зв'язок біографії з процесами навчання і освіти, з одного боку, професійними педагогічними процесами, обумовленими більш менш інституційною – з іншою. Цей аспект дослідження знайшов віддзеркалення у вивченні процесів формування біографічного знання різних соціальних груп і категорій. Ключова роль при реконструкції історії освіти дорослих належить біографічному методу, який дозволяє отримати інформацію про історію освіти дорослих і її тимчасові свідчення.

Біографічним дослідженням історії освіти дорослих є цікава монографія німецьких дослідників про значення біографічної розповіді в освіті дорослих [11], де відзначається, що на початку 80-х рр. двадцятого століття спостерігається ренесанс у використанні розповіді в педагогіці та досліджується значення розповіді як педагогічного засобу, який виконує посередницьку функцію у навчанні і розвитку ідентичності дорослих. У дослідженні уперше обґрунтовується історіографія «утворюючої розповіді», починаючи з 1918 р., розглядається цінність розповіді для сучасної освітньої роботи з дорослими. На основі аналізу програм освіти з різних епох освіти дорослих реконструюється розвиток педагогічної розповіді, яка стає важливим методом освіти в контексті освіти дорослих, орієнтованої на суб'єкта і його життєвий світ [7, 11]. Автобіографії відносять до рангу цінних історичних джерел, завдяки яким отримують зображення релевантні педагогіці стану речей і різні спроби реконструкції історії.

Інші підходи дослідників дають життєві спогади учителів як самостійний історичний документ. Учителі згадували власні переживання і досліди з шкільної практики, які вони отримували в певній історичній констеляції і представляли в різних мовних формах. Таким чином формувалася історія суспільства, школи або занять з перспективи учителів, що беруть участь в дослідженні. Ці історії спогадів учителів мали для оповідачів як професійне, так і загальноісторичне значення. Розповідаючий учитель продукував біографічний матеріал, що має відношення до історії школи і розкриває форми і зміст шкільних змін, які з інших джерел не могли бути отримані [10, 11]. Біографічний метод і життєва історія педагогів сприяє переорієнтації андрагогічного мислення на життєвий досвід учасників освітнього процесу. Тому самоприйняття педагогічних працівників набуває особливого значення в освітньому процесі. Орієнтація на суб'єкта в освіті педагогів стимулює інтерес до біографії як способу дослідження і предмета освіти педагогів. Життєві історії в освіті дорослих розглядаються як певний навчальний зміст, а не як предмет дослідження. Дидактичне і методичне знайомство з біографіями може бути використане для того, щоб тематизувати

письмові автобіографії відомих або маловідомих осіб, розкривати зв'язки між життєвою історією і загальною історією. У нашому контексті зв'язок з системою післядипломної педагогічної освіти, її проблемами та викликами. Так, наприклад, через аналіз педагогічних оповідань реконструюється історія удосконалення системи післядипломної освіти. На курсах в обласному інституті післядипломної педагогічної освіти досліджувалися особистості досвідчених педагогів і керівників та стереотипи на основі їхніх самосвідчень. Посилення виховного ефекту досягається, якщо учасники розповідали свої життєві історії один одному і приходили до самопорозуміння і цілісності завдяки специфіці групового процесу. Цікаво, що цей підхід був апробований в освіті дорослих в 20-х рр. минулого століття в Німеччині. Він приділяв велику увагу організації добровільних трудових таборів, в яких повинні були визрівати нові міжособистісні зв'язки між різними верствами населення - студентами, робітниками, безробітними. Важливим для освіти педагогів є той факт, що освіта здійснюється на основі її зв'язування з біографічними дослідженнями учасників. Для цієї мети використовуються методи структурованого спогаду і біографічної розповіді, Розмовне кафе, діалоги, дебати є при цьому простором для біографічної роботи, що сьогодні все частіше впроваджується у практику роботи з педагогами. Також організаційними і педагогічними формами біографічної роботи є усі види біографічного тематизування себе і іншого, здійснюваних у біографічних оповіданнях у рамках повсякденних ситуацій, а також інших варіантів самопрезентації [6] і сучасних порт-фоліо, творчих звітів та резюме.

У рамках біографічного дослідження педагогічних працівників особлива увага останнім часом приділяється вивченню індивідуального професійного розвитку особистості. Важливо підкреслити: у 70-і рр. минулого століття біографічні дослідження сприяли встановленню зв'язку між професією і біографією як ресурсом професійно-педагогічного знання. Дослідження професії здійснювалося на двох рівнях: на інституціональному в контексті різних видів професій і умов праці, а також на рівні займаного місця в системі стосунків і пов'язаних з ним поглядів і ідентичностей [8]. Для біографічного дослідження професії найбільш значимими для німецьких дослідників є три поняття – професійна біографія, професійна ідентичність, суб'єктивна теорія [12]. Погоджуючись з ними, реконструкцію професійного розвитку особистості педагогічного працівника можна здійснити на основі аналізу педагогічних професійних біографій. Поняття професійної біографії розкривається в контексті життєвого шляху, тенденції до професійного педагогічного розвитку, причому особливе значення має суб'єктивне сприйняття педагогом і керівником траєкторії і стратегії власного педагогічного професійного становлення.

Важливо підкреслити, на протипагу поняттю професійної соціалізації професійна біографія містить вивчення активної і конструктивної участі педагогів в процесі професійного зростання. У центрі дослідницького інтересу знаходиться особистісна інтерпретація педагогом, керівником загальноосвітнього закладу власного професійного досвіду. Найчастіше під про-

фесійним зростанням розуміються суттєві та якісні зміни в професійній педагогічній діяльності педагогічного працівника в результаті становлення успішної педагогічної для педагога або управлінської кар'єри для керівника закладу освіти. При цьому ми можемо провести всебічний моніторинг і розвитку педагога і його професійної діяльності впродовж всього його педагогічного життя та зробити висновки щодо успішної чи невдалої кар'єри.

Практична робота в системі післядипломної педагогічної освіти дає можливість простежити, як в процесі професійного становлення у педагогів та керівників загальноосвітніх навчальних закладів формується почуття професійної ідентичності. Можливо зробити наступний висновок: професійна педагогічна біографія педагога або керівника є результатом діалектичних стосунків з оточуючим середовищем, а точніше - з сучасним суспільством. Нові тенденції соціокультурних контекстів, конфронтація з ними або сприйняття цих нових обставин, сприяє тому, що відносно швидко, але не просто, змінюються певні інтереси, формується вже в іншому новому аспекті ціннісна картина своєї власної особистості, її місця в житті, в професійній діяльності, обмірковуються нові орієнтири та траєкторії розвитку життєвого успіху та професійної педагогічної кар'єри. У своїх автобіографічних історіях педагоги та керівники навчальних закладів розкривають події, вчинки, окремі факти, ситуації й особистісні переживання у своєму суб'єктивному значенні для кожної окремої людини-педагога, людини-керівника навчального закладу. Для дослідження найважливішим контекстом при цьому є власне педагогічне професійне самосприйняття як наслідок постійного самопізнання, тобто свідоме розуміння людиною-педагогом, людиною-керівником самого себе у якості представника педагогічної професії.

Дослідження професійних біографій педагогів і керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти дозволяють акцентувати суттєву увагу на тих детермінуючих чинниках, які визначають динаміку і хід професійного розвитку особистості у якості слухача курсів інститутів післядипломної педагогічної освіти. Практика сьогодення свідчить: професійний розвиток може протікати спокійно, послідовно не завжди, найчастіше останнім часом це здійснюється у формі певних кризових або критичних подій, що можна віднести за рахунок педагогічного ризику у суспільстві ризику. Останнє є кульмінацією процесу розвитку особистості педагогів і керівників навчальних закладів вітчизняного сучасного суспільства, коли певні думки, переконання, бачення професійної педагогічної діяльності і своєї власної особистості переосмислюються. Сьогодні критична подія стає певним викликом професійної ідентичності. Треба відмітити і низький статус педагогічного працівника та падіння престижу вчительської професії. Діяльність на межі критичної фази - період в житті педагога і керівника, який обумовлений певними труднощами і протиріччями як в особистому, так і в професійному педагогічному житті. У науковій літературі розрізняють три види таких критичних фаз: внутрішня, яка проявляється у рамках професії (наприклад, перший тиждень роботи в школі, перша конфронтація

в професійній діяльності з учнями, більш досвідченими колегами, батьками учнів, перші конфлікти та невміння грамотно їх вирішити), зовнішня, обумовлена впливом зовнішніх чинників (загальна економічна криза, зниження іміджу професії педагогічного робітника), і особистісна, яка детермінується найчастіше подіями у приватній сфері (сімейні стосунки, невдалі шлюби, батьки похилого віку, хвороба, конфлікти з дітьми) [9]. На що ніколи не звертається увагу адміністрація навчального закладу. Критичні фази і події доповнюють один одного: в період критичних фаз відбувається більше критичних подій. Окрім цих понять, необхідних для біографічної реконструкції професійної педагогічної діяльності також важливою подією є зустрічі з яскравими особистостями, які зіграли важливу роль в кар'єрі педагога або керівника навчального закладу. Практика свідчить, що зустріч з цією особою (як у практичній реальності, так і з відомим по науковим та літературним джерелам яскравою особистістю) часто призводить до перегляду певних своїх професійних поглядів і дій, мотивує до інноваційної діяльності. Методологічною основою для педагогічної інтерпретації біографічного методу є дослідження М.М. Бахтіна і Л.С. Вигодського [2]. М.М. Бахтін відмічає важливість спілкування, діалогу з іншою людиною. У своїй роботі «Вибрані психологічні дослідження» Л.С. Вигодський підкреслює велике значення культури, спілкування, встановлення міжособистісних стосунків. Він називає це фундаментом для становлення та розвитку специфічної індивідуальності людської особистості. Ретроспективний аналіз дає можливість ідентифікувати критичні фази, події і осіб, що зробили найбільший вплив і мають важливе особистісне значення в професійній кар'єрі педагога і керівника навчального закладу. З цього приводу цікаво згадати неоднозначне ставлення до однієї і тієї ж особистості у своїй країні та інших: технологію А.С. Макаренка знають не всі молоді українські педагоги, а розвинута Швеція на державному рівні вивчає причини дієвості його технології [3].

У вивченні професійних педагогічних біографій застосовується типологічний підхід. Німецька дослідниця Г. Хирш [9] встановила у своєму дослідженні «Біографія і ідентичність учителя» зв'язок між типами біографії і ідентичністю учителя. Біографічний досвід може проявлятися не лише в певних життєвих ситуаціях, але і впливати на окремих відрізках професійного життя, ставати початком суттєвих змін на життєвому шляху педагога і керівника навчального закладу. Вона, вивчивши багаточисленні матеріали нарративного інтерв'ю з учителями, виявила зв'язок між типами біографії і способами опису своєї ідентичності. Різні фази в професійних біографіях розглядаються як ознаки різних професійних ідентичностей. Німецька дослідниця робить важливий висновок для системи післядипломної педагогічної освіти: професійна ідентичність похідна від характеру професійного розвитку діяльності людини, її професійного досвіду і власного

особистісного відношення до своєї професії. Вона розглядає наступні типи біографії: стабілізації, розвитку, диверсифікації, проблемну і кризову біографії учителя, розчарування. Всі ці типи біографії педагогічних працівників повною мірою можна віднести і до нашої вітчизняної системи післядипломної педагогічної освіти.

Слід підкреслити, що дослідження за допомогою біографічного методу в системі післядипломної педагогічної освіти необхідно проводити і у нашій країні більш активніше. Біографічний напрям відкриває нові додаткові перспективи, допомагає сформулювати та реалізувати нові нестандартні задуми і підходи в педагогічній та управлінській практиці. В.С. Бондарь у своїй роботі «Вивчення біографій як метод соціологічного дослідження» зазначає, що звернення до біографій як методу збору соціально значимої інформації є відображенням певних історичних змін у соціальному житті. Він визначає біографічний метод як релевантний метод дослідження, який дозволяє вивчати процес у єдності соціальних і особистих детермінант, у взаємозв'язку індивідуальної історії життя і історії суспільства, робить доступно процесуальність соціального і індивідуального життя. Дослідник підкреслює як важливе і суттєве у цьому методі: можливість для аналізу суб'єктивних зовнішньо схожих об'єктивних дій та вчинків. Метод пропонує не фрагментарне, а цілісне вивчення процесів [1].

Висновки. Можна спробувати дати таке визначення біографічному методу у дослідженні післядипломної педагогічної освіти як методу дослідження особистості педагогічного працівника, специфіки педагогічних колективів навчальних закладів, інститутів післядипломної педагогічної освіти, що базується на аналізі їх професійної діяльності та індивідуальних особистих біографій. Проведене дослідження дає можливість для загального висновку: сьогодні в освіті повинні ширше практикуватися такі джерела інформації як закриті та відкриті тести, опитування колег, вивчення продуктів педагогічної життєдіяльності (методики, технології, передовий педагогічний досвід, авторські програми, розробки тематичних спецкурсів, тренінгів, виставки та презентації), автобіографії, анкетування, інтерв'ю, сертифікати, свідоцтва про підвищення кваліфікації або про перепідготовку, різноманітна шкільна документація, резюме, прес-релізи. У подальшому цей великий масив інформації потребує певних моніторингових досліджень. Поки ще це характерно для великих організацій різних форм власності, де є професійний спеціаліст з управління персоналом, і які приймають спеціалістів на роботу на конкурсній основі. Але важливо відмітити, – за паперами не можна втратити головне: становлення творчої особистості педагога і керівника навчального закладу в цілісній системі післядипломної педагогічної освіти у сучасних соціокультурних контекстах, які все більше актуалізуються реформуванням систем освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарь В.С. Вивчення біографій як метод соціологічного дослідження // В кн.: Наукові записки НаУКМА. Том 18. Спеціальний випуск. Ч.2. Київ: "KM Academia", 2000. С. 222-225.
2. Выгодский Л.С. Избранные психологические исследования. Москва: АПН РСФСР, 1956. 379 с.
3. Макаренко А.С. Педагогические сочинения. В 8-ми томах. Т.1. Москва: Педагогика, 1983. 365 с.

4. Руднев Е. Оценка персонала: подходы, методы, практика // Менеджмент и кадры: психология управления, соционика и социология, № 5-6, 2018. С. 18-27.
5. Alheit P., Dausien B. Bildungsprozesse über die Lebensspanne und lebenslanges Lernen. // In: Handbuch Bildungsforschung. / Ed. by Tippelt R. Opladen: Leske+Budrich, 2005. pp. 565-585.
6. Behrens-Cobet H., Reichling N. Biographische Kommunikation: Lebensgeschichte im Repertoire der Erwachsenenbildung. Neuwied: Luchterhand, 1997. 127 pp.
7. Dieter Nittel. Biographietheoretische Ansätze in der Erwachsenenbildung // In: Handbuch Erwachsenenbildung/Weiterbildung / Ed. by Rudolf Tippelt, Aiga von Hippel. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2009. pp. 103-115.
8. Harney K., Ebbert A. Biographieforschung in der Berufspädagogik // In: Handbuch der erziehungswissenschaftlichen Biographieforschung / Ed. by Krüger H.H., Marotzki W. Opladen: Leske und Budrich, 1999. pp. 391-406.
9. Hirsch Gertrude. Biographie und Identität des Lehrers : eine typologische Studie über den Zusammenhang von Berufserfahrungen und beruflichem Selbstverständnis. Weinheim ; München: Juventa, 1990. 221 pp.
10. Hoeffe O. Subsidiäres Staatshandeln. // Schweizerische Zeitschrift für politische Wissenschaft, No. 3, 1997. pp. 259-290.
11. Hof Christiane. Erzählen in der Erwachsenenbildung : Geschichte - Verfahren - Probleme. Neuwied u.a.: Luchterhand, 1995. 168 pp.
12. Kelchtermans G. Berufbiographie und professionelle Entwicklung // Bildung und Erziehung, No. 3, 1996. pp. 257-276.
13. Sahuichenko V. Philosophical-anthropological grounds for continuing education // Proceedings of XXXXI International scientific conference "New prospects for development of our science". Detroit, USA. 2019. pp. 31-38.

REFERENCES

1. Bondar V.S. Study of biographies as a method of sociological research // In the book : Scientific notes of NaUKMA. Volume 18 Special issue. Part 2 Kyiv: "KM Academia", 2000. pp. 222-225.
2. Vygodsky L.S. Selected psychological studies. Moscow: APS RSFSR, 1956. 379 p.
3. Makarenko A.S. Pedagogical writings. In 8 volumes. V.1. Moscow: Pedagogy, 1983. 365 p.
4. Rudnev E. Personnel Assessment: Approaches, Methods, Practice // Management and Personnel: Psychology of Management, Sociotics and Sociology, No. 5-6, 2018. P. 18-27.

Biographic method as evaluation of educational potential

V. Sahuichenko

Abstract. The author of the article substantiates the importance of using the biographical method of research in the philosophy of education, which further helps the qualitative practical selection of scientific and practical workers in educational institutions. The study defines a biographical method in the study of postgraduate pedagogical education as a method of studying the personality of a pedagogue, the specifics of pedagogical collectives of educational institutions, institutes of postgraduate pedagogical education, based on an analysis of their professional activities and individual personal biographies.

Keywords: *philosophy of education, educational institutions, continuous education, biographical method.*